

Reportatge Tomàs Nofre

JOSEEP PALAU

lector de Maragall

La dimensió simbòlica. “Sóc d’una generació i pertanyo a un país per als quals el paper de la poesia ha estat preeminent, transcendent. Basada fonamentalment en la paraula, en la recuperació de la llengua malmesa, la Renaixença catalana no s’explicaria sense els seus poetes, ni la nostra supervivència al franquisme tampoc. Dos versos del nostre gran poeta Joan Maragall, formulats a principi de segle, han resultat profètics: “La poesia tot just ha començat / i és plena de virtuts inconegudes”. (Josep Palau i Fabre, *El poeta davant el tercer mil·lenni*, 1992)

“L’obra de Maragall és, segurament, la que més fidelment reflecteix la sensibilitat i la mentalitat catalanes. [...] Pensar Maragall, que pensà Catalunya, és pensar Catalunya doblement: en el que té d’entitat realitzada i en el que té de manca o per realitzar”. (JPF, *Pensar Maragall*, 1956)

Aquesta doble consideració la devia tenir molt en compte Josep Palau i Fabre quan a la universitat dels anys quaranta es passejava pel claustre amb l’obra completa de Maragall (en edició de Gustau Gili) expressament sota el braç. A classe, la deixava a la taula, ben visible. Algú exclamava: “Ah, Maragall...”. I així es començaven a establir complicitats. Joan Triadú, Frederic-Pau Verrié, Miquel Tarradell, Perucho, Antoni Vilanova, Luján... D’aquí va sorgir la idea de la revista *Poesia* i, més tard, de la revista *Ariel*.

La dimensió literària

Quan Palau parla de literatura, té sempre al cap tota la literatura que coneix. Coneix perfectament la història de la literatura, però li interessa més la literatura com a font d’afinitats, i per això estableix contactes entre autors de diferents moments i els fa dialogar. Maragall sempre és present en aquest diàleg fora del temps.

Presentem la introducció que Tomàs Nofre, president de la Fundació Palau, ha fet per al Festival Poesia i + d’enguany

Ramon Llull. “Hi ha un punt que apropa molt Llull i Maragall, que és llur capacitat de meravellar-se”. (JPF, *Llull, de més a prop*, 1978)

Josep Palau i Fabre posa com a exemples dos títols, el *Llibre de meravelles* lul·lià i el *Cant espiritual* maragallià: “Si el món ja és tan formós, Senyor, si es mira / amb la pau vostra a dintre de l’ull nostre, / què més ens podeu dar en una altra vida? // Peròestic tan gelós dels ulls, i el rostre, / i el cos que m’heu donat, Senyor, i el cor / que s’hi

ca s’exalta: “Què vol dir universal? Quan Rimbaud, en un racó de la seva cambra, escriu sobre els seus genolls un poema és un poeta universal. Què vol dir universal?”. (JPF, *Lorca-Picasso*, 1994)

Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà. Palau i Fabre elabora una genealogia literària, en la qual Verdaguer encarna la línia èpica de la literatura catalana; Guimerà n’encarna la línia tràgica, i Maragall n’encarna la línia lírica (humanista). (JPF, *La tragèdia a Catalunya*, dins *El mirall embruixat*)

Els assaigs de Palau i Fabre ens permeten transitar permanentment per la idea de literatura com a conjunt. Però parli de qui parli, Maragall sempre és un referència present, transcendent.

La dimensió íntima

Quan Palau i Fabre parla de Maragall, també està parlant d’ell mateix. “La força i l’originalitat de Maragall rau en el fet de no haver-se deixat enlluernar per la seva força ni per les seves humanes ambicions, i en el fet de no haver-se volgut realitzar exteriorment –bastardament o demagògicament–, ans en el d’haver comprès que tota la seva activitat l’havia de projectar des de dins, des del seu centre insubornable de poeta. El seu afany ha d’haver consistit a trobar quin paisatge o corredor secret mena de la poesia a l’assaig, de la poesia al teatre, de la poesia a la filosofia; o, millor encara, com la poesia esdevé assaig, com esdevé teatre, com esdevé filosofia. En un mot: com es pot ser dramaturg, assagista o filòsof sense traïr la poesia, centre de l’univers creador i pedra de toc per reconèixer les altres formes de creació espiritual”. (JPF, *Pensar Maragall*, 1956)

Això que Palau explica de Maragall es troba en el fonament mateix de la creació de la seva obra, entesa com un corpus complet i amb les peces relacionades entre si.

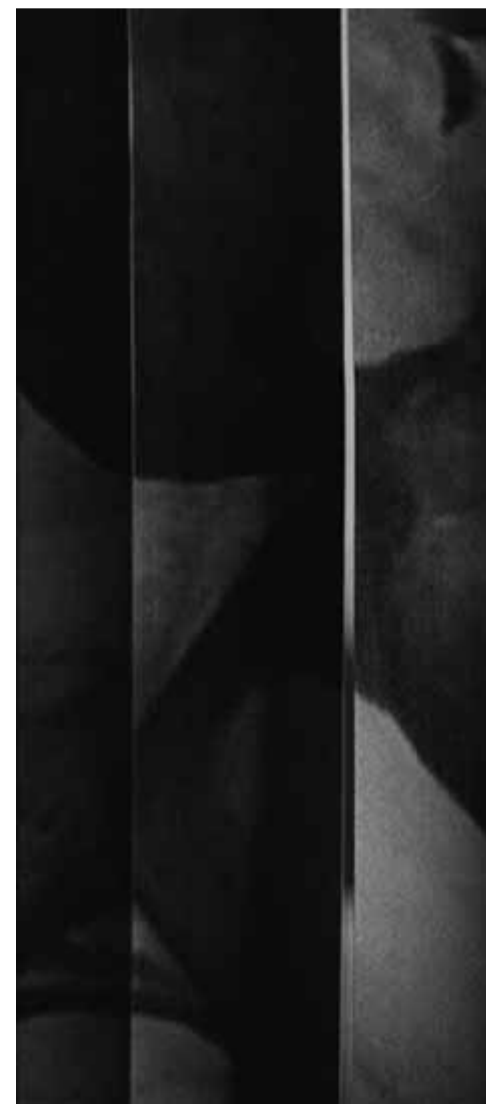
Maragall sempre és present en aquest diàleg fora del temps

mou sempre... i temo tant la mort! // Amb quins altres sentits me’l fareu veure / aquest cel blau damunt de les muntanyes, / i el mar immens, i el sol que pertot brilla? / Deu-me en aquests sentits l’eterna pau / i no voldré més cel que aquest cel blau”.

Ausiàs March. Palau parla de March com un poeta de veu dura, fins i tot agressiva, que s’atreveix a parlar de tu a Déu en el seu *Cant espiritual*, ben diferentment de com ho farà Maragall, “que, més humil, usará el vós”. (JPF, *La mandíbula d’Ausiàs March*, 1969)

Federico García Lorca. L’any 1935 Palau i Fabre (que té 18 anys d’edat) entrevista Lorca a l’estrena de *Yerma* a Catalunya. Palau li pregunta què opina del que ha dit Unamuno: que Verdaguer i Maragall són els dos únics poetes universals de l’Espanya moderna; Lor-

Palau va protegir el que estava en les pitjors condicions

Els seus assaigs (els *Quaderns de l’Alquimista*) són la continuïtat i el complement dels *Poemes de l’Alquimista*. Sota el teatre hi ha la poesia i la cançó. Els contes també participen d’aquest principi.

La poesia és la base de tot i Palau ens explica que aprecia els poetes que són en ells mateixos diversos. “Confesso que personalment admiro i prefereixo els poetes de to divers, de veus dispers. El Maragall de les *Vistes al mar*, serè, objectiu, és molt diferent del Maragall d’*El Comte Arnau*, arravatat i romàntic, o el Maragall del *Cant espiritual*, místic i reflexiu”. (JPF, *La mandíbula d’Ausiàs*)

UI FABRE,

“No crec en tu, Senyor, però tinc tanta necessitat de creure en tu, que sovint parlo i t’imploro com si existissis”. (JPF, *Cant espiritual*, 1950)

I si Maragall acaba dient que després de mort voldrà poder veure la “faç immensa” de Déu, Palau i Fabre acaba dient a Déu “fes-me veure ben bé la teva cara!”. Aquí els poetes han parlat entre ells.

Palau i Fabre sospesa la idea d’un Maragall “fundador de l’ànima de Catalunya” contraposat a un Maragall “anarquista”, desenganyat del poc compromís cívic de la societat burgesa. I sap unir-ne els dos extrems: “No serà perquè duu en ell i endevina en ell aquest anarquista que hi ha en tot català, i perquè el veu com un mal i un perill per al país, que es disciplina i projecta tot un món estructurat?” (JPF, *Pensar Maragall*, 1956)

De nou, Palau i Fabre sembla que estigui parlant d’ell mateix. El Palau abrandat, que se submergeix en les profunditats de l’obra de Baudelaire, d’Antonin Artaud o d’Arthur Rimbaud, que se sent identificat amb el Lluïl més foll, acaba creant a partir d’aquests fonaments una obra ordenada, múltiple i potent, però amb arquitectura cabal. Potser també per una voluntat de servei al país?

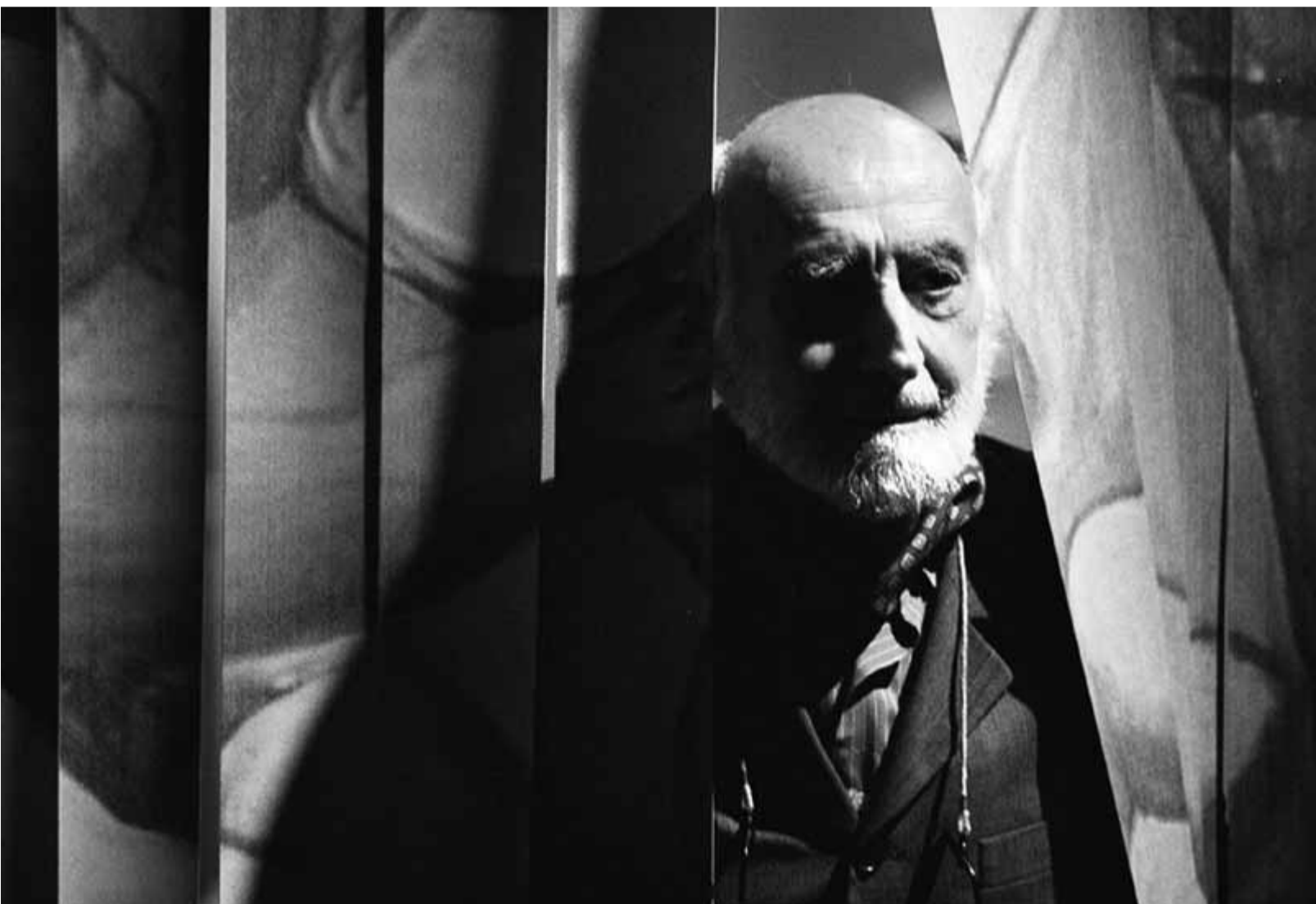
Maragall, en l’*Elogi de la paraula* (1903), diu que “l’habititud del massa parlar i del massa sentir ens enterboleix el sentiment de la santedat de la paraula. Hauríem de parlar molt menys i sols per un fort anhel d’expressió”.

Palau es marca al front, amb foc, aquesta idea. I quan, a la fi de l’aventura de l’*Alquimista*, nota que se li estronca la veu lírica, deixa d’escriure poesia, amb el sublim gest de no voler anar més enllà quan la paraula ha deixat de ser autènticament viva. Aquesta és l’actitud amb què escriu el poema que tanca tota la seva obra poètica.

Comiat

“Ja no sé escriure, ja no sé escriure més. / La tinta m’empastifa els dits, les venes... / –He deixat al paper tota la sang. // On podré dir, on podré deixar dit, on podré inscriure / la polpa del fruit d’or sinó en el fruit, / la tempesta en la sang sinó en la sang, / l’arbre i el vent sinó en el vent d’un arbre? / On podré dir la mort sinó en la meua mort, / morint-me? / La resta són paraules... / Res no sabré ja escriure de millor. / Massa a prop de la vida visc. / Els mots se’m moren a dins / i jo visc en les coses”.

(JPF, *Comiat* dins *Poemes de l’Alquimista*, 1952) *

El poeta, novel·lista i assagista Josep Palau i Fabre va mantenir una relació intel·lectual amb la poesia de Joan Maragall.

CRISTINA CALDERER

March, 1969). Josep Palau i Fabre practicarà a fons aquesta diversitat: l’*Alquimista*, Don Joan, Picasso...

El concepte de la paraula viva. Habitualment, entenem aquest concepte com el resultat d’expressar líricament una emoció reduint al mínim el filtre de l’elaboració racional. Palau creu que un altre dels significats que Maragall va donar a aquest concepte és el fet d’haver resistit a la seva possible mort. “La paraula viva –avui ho podem veure amb la suficient perspectiva– era el català enfront del castellà. Era el català adonant-se de la pròpia supervivència i gaudint d’aquest fet gai-

rebé insòlit. La joia de la llengua retrobada, l’eufòria que va produir, poden comparar-se a les dels primers escriptors que abandonaren el llatí per la llengua vulgar”. (JPF, *Pensar Maragall*, 1956)

Palau i Fabre encapçala els seus *Quaderns de l’Alquimista* amb l’explicació que a l’inici de la seva aventura literària va ser molt ambiciós: usar tres llengües (català, castellà, francès), conrear tots els gèneres. Si va

prioritzar finalment la llengua catalana va ser per les circumstàncies històriques excepcionals que li van fer posar per davant les raons ètiques a les estètiques: protegir el que estava en les pitjors condicions.

Crec que d’aquí pot venir el gust de Palau pel mot *vivent*. Al diccionari, *viviu* és allò que no és mort; *vivent*, és allò que té vida. Subtil diferència, però fonamental per a Palau. Recordem el títol del seu primer magne volum picassà: *Picasso vivent*.

La sinceritat maragalliana. El poeta no pot mentir, perquè deixa de ser poeta. Crec que per aquí es pot explicar la connexió entre el *Cant espiritual* de Ma-

ragall i el de Palau i Fabre.

Maragall s’atreveix a posar en un segon pla d’importància la vida més enllà de la mort, la qual cosa per a un cristià catòlic no deixa de tenir un cert grau d’heterodòxia. Però prioritza el sentiment sincer al dogma: “Amb quins altres sentits me’l fareu veure / aquest cel blau damunt de les muntanyes, / i el mar immens, i el sol que pertot brilla? / Deu-me en aquests sentits l’eterna pau / i no voldré més cel que aquest cel blau”.

Palau fa el pas que Maragall no podia fer, a partir d’una formidable paradoxa agnòstica: adreçant-se implorant a aquell que no pot creure que existeixi: